

RECRUDESCENȚA TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

POTENȚIALE COSTURI PENTRU ROMÂNIA

Lector univ. ec. dr. Constantinescu Maria *

Abstract

In the current international security context Romania faces new challenges related to the general increase of security risks. Romania's NATO membership and its foreign policy and military decisions generate in this respect both an increase security in relation to an armed attack from another country towards Romania, but also the emergence of new risks and threats. One of the most important new risks for Romania is the terrorism, in the form of potential attacks against targets on Romania's territory, but also in the form of various activities related to financing of terrorist activities through illegal activities on Romania's territory. This increase in risks entails, besides the obvious security aspects, various costs for Romania (material, financial, economic etc).

Procesul de globalizare, sfârșitul Războiului Rece, transformările economice, tehnologice și sociale ale lumii contemporane au schimbat percepția privind direcția amenințărilor la adresa securității, odată cu apariția a numeroase noi riscuri, greu de anticipat, ce includ acum o gamă largă de probleme, de la amenințarea terorismului până la războaiele economice. Aderarea la NATO a României conferă o creștere a siguranței în ceea ce privește un atac armat direct din partea unei alte țări, însă în același timp poate genera noi riscuri și amenințări.

Unul dintre cele mai importante riscuri decurgând din calitatea României de membru activ al NATO, implicat în diverse misiuni internaționale îl reprezintă terorismul. Cu toate că România este situată într-o zonă de instabilitate (provenind din spațiul ex-yugoslav sau al fostelor republici sovietice), până în prezent țara noastră nu a fost afectată direct de recrudescența pe plan mondial a terorismului. Odată cu aderarea la NATO și implicarea directă în lupta antiteroristă (atât în operațiunile NATO din Afganistan, cât și în

* Universitatea Națională de Apărare "Carol I"

acțiunile din afara alianței, în Irak), riscul de atac terorist asupra României crește.

România poate deveni, în acest context, ținta unor acțiuni teroriste îndreptate împotriva membrilor coaliției din Irak sau Afganistan (din partea unor grupări fundamentaliste islamice), dar și a unor acțiuni teroriste ce ar avea ca scop descurajarea extinderii NATO și UE, cât și menținerea unei stări de tensiune în zonă, pentru diminuarea influenței alianței într-o zonă prea apropiată de spațiul ex-sovietic.

Acest tip de acțiuni se pot manifesta atât sub forma activităților de sprijin al terorismului, cât și ca atacuri teroriste propriu-zise. În ceea ce privește potențialele atacuri teroriste, acestea pot fi îndreptate asupra cetățenilor străini aflați în România (turiști, personalul ambasadelor străine) provenind din țări NATO sau implicate în operațiunile din Irak, care ar putea afecta populația civilă și infrastructura de pe teritoriul românesc. Un exemplu în acest sens fiind atacurile simultane ale Al Qaida din 7 august 1998, îndreptate împotriva ambasadelor americane din Dar es Salaam, Tanzania și Nairobi, Kenya, care au provocat 257 morți și peste 4000 persoane rănite, majoritatea acestora fiind localnici.

De asemenea, asemenea atacuri pot fi îndreptate și împotriva unor cetățeni români (prin atacuri asupra unor obiective economice, politice, culturale de pe teritoriul național, sau asupra comunităților românești aflate la muncă în străinătate, atacuri împotriva militarilor români din Irak și Afghanistan etc). Atacurile de la 11 martie 2004 din Madrid, Spania au demonstrat atât relativa ușurință cu care se pot organiza asemenea atentate, dar și impactul politic, economic și social al acestora.

Viitoarea amplasare pe teritoriul României a unor baze militare americane poate aduce, pe lângă o serie de beneficii economice și o creștere a riscului unor atacuri teroriste împotriva acestor obiective, ce ar afecta și comunitățile în care aceste baze ar fi amplasate.

Activitățile de sprijin a acțiunilor teroriste se mai pot manifesta (cu o probabilitate mai mică însă) și sub forma constituirii pe teritoriul României a unor celule sau centre de instruire teroriste, utilizarea teritoriului României ca zonă de tranzit sau punct de plecare pentru organizarea unor acțiuni teroriste în alte țări NATO sau UE (în special după aderarea României la Uniunea Europeană și creșterea libertății de mișcare, combinată cu unele probleme de securitate a frontierelor de est ale României). România poate deveni de asemenea un teren de recrutare a teroriștilor, atât din rândul comunității musulmane destul de dezvoltate din țara noastră, dar și din rândul românilor, ținând cont de situația economică precară din unele zone ale țării și numărul mare de români care lucrează în străinătate.

Impactul economic al unor asemenea atacuri teroriste poate fi destul de puternic; pe termen scurt, o serie de costuri directe ar putea decurge din pierderile materiale și umane, impactul negativ asupra industriei asigurărilor,

fluxurilor de investiții directe pe termen scurt, fluctuațiilor cotațiilor bursiere, turismului, din creșterea șomajului și încetinirea creșterii economice.

Atacurile de la 11 septembrie 2001 au generat numeroase studii ce încercau să estimeze impactul atacurilor teroriste asupra economiei. Un studiu al Fondului Monetar Internațional^[1] estima că pierderile generate de atacuri s-au ridicat în cazul SUA la 75 miliarde dolari pe an, sau 0,75% din PIB. De asemenea, Biroul pentru Buget al Congresului american^[2] estima că atacurile au determinat o reducere de 0,3% a productivității factorilor de producție, însoțită de o reducere a investițiilor cu 0,2% din PIB^[3].

Cu toate că cererea agregată s-a dovedit relativ stabilă, anumite sectoare economice au fost serios afectate. Industria transporturile aeriene a avut cel mai puternic de suferit, atât în SUA cât și în Europa, atât datorită scăderii substanțiale a cererii într-un moment în care situația respectivului sector era destul de precară, cât și datorită complicatelor cerințe de securitate introduse după atacuri. Rezultatul a fost falimentul unor companii de renume și numeroase concedieri (mai mult de 96 000^[4] de persoane fiind concediate din sectorul transporturilor în SUA). Ca rezultat al crizei din industria transporturilor aeriene, industria producătoare de avioane a fost și ea afectată deoarece comenzile s-au redus extrem de mult.

Industria hotelieră, restaurantele, agențiile de turism și alte sectoare înrudite au fost confruntate cu o puternică scădere a cererii, nu numai în Statele Unite ci și în multe alte țări, în special din zona Caraibilor și a Orientului Mijlociu. Singurele sectoare care au beneficiat de pe urma atacurilor au fost cele ale firmelor de securitate și tehnologia informației, care au înregistrat o creștere a cererii.

Sectorul asigurărilor a fost de asemenea puternic afectat de atacurile teroriste, cererile de despăgubire a pierderilor produse de atacuri ridicându-se la aproape 60 miliarde dolari, iar costurile de reasigurare, dintre care multe au fost suportate de firme europene, constituind aproape jumătate din această sumă.

Impactul economic negativ al atacurilor din 11 septembrie nu s-a limitat doar la teritoriul SUA, resimțindu-se atât în Europa, cât și în restul lumii, manifestându-se prin creșterea costurilor asigurărilor, probleme în industria transporturilor și în sectorul turismului, cât și în evoluția piețelor bursiere.

Atacurile de la 11 septembrie 2001 nu sunt din păcate singulare. Conform estimărilor, atacul asupra metroului din Londra din 2005 a determinat costuri de aproximativ 2 miliarde de lire sterline, decurgând din creșterea cheltuielilor pentru asigurarea securității, pierderi din transport și din reducerea cheltuielilor consumatorilor.^[5]

După atacurile cu bombă din Bali din anul 2002, pierderile Indoneziei din turism (una dintre principalele surse de venit ale țării, cu o contribuție de 3,4% la PIB) s-au ridicat, în anul 2003, la 1 miliard de dolari. Totuși, cu toate că pe termen scurt aceste atacuri au redus creșterea economică a Indoneziei cu

aproximativ 1%^[6], ele nu au avut totuși un impact semnificativ pe termen mediu, tendința de creștere economică continuând.

Cu toate că predicțiile pesimiste privind o recesiune globală după atacurile de la 11 septembrie 2001 nu s-au adevărit, totuși impactul pe termen mediu și lung al atacurilor teroriste (în special dacă atacurile se repetă) și costurile indirecte ale acestora nu trebuie neglijate, în special în cazul unor țări cu economii vulnerabile sau în dezvoltare. Aceste efecte negative se pot manifesta prin creșterea costurilor de asigurare și transport, deturnarea unor resurse de la utilizări productive pentru asigurarea securității (atât la nivel de stat, prin creșterea cheltuielilor pentru apărare și asigurarea securității, cât și la nivelul firmelor, prin creșterea cheltuielilor pentru asigurarea securității sediilor, producției, transporturilor etc), pierderea încrederii publicului, diminuare cererii pentru servicii de transport și turism etc. Un studiu^[7] relativ recent privind costurile pe termen lung ale terorismului sugerează că activitatea economică la nivel global ar fi diminuată cu 0,7% (aproximativ 300 miliarde dolari) la cinci ani după un atac terorist major.

Având în vedere efectele negative ale terorismului asupra unor țări dezvoltate, România se poate dovedi cu atât mai vulnerabilă la acest tip de amenințare, având în vedere că economiile în dezvoltare sunt mult mai sensibile la atacuri teroriste, datorită dependenței mai mari de comerțul exterior, investiții străine, combinate cu un grad de diversificare mai mic al producției, piețe de capital vulnerabile, cât și cu problemele interne pre-existente.

Dezvoltarea economică din ultimii ani, dar mai ales aderarea României la Uniunea Europeană și NATO pot duce la o creștere a fluxurilor de investiții străine (prin scăderea riscului de țară și schimbarea percepției investitorilor străini despre România, care nu ar mai fi privită ca „o țară balcanică” – cu toate problemele aferente, ci ca „țară europeană”). Totuși, aderarea la NATO ar putea avea și efecte negative asupra investițiilor în general și asupra celor străine în special, în cazul unor atacuri teroriste îndreptate contra României. Creșterea riscului de atacuri teroriste ar putea determina creșterea primelor de risc, ce ar atrage necesitatea creșterii randamentului investițiilor și orientarea acestora spre investiții pe termen scurt. De asemenea, creșterea costurilor de asigurare și a costurilor pentru protejarea proprietăților poate duce, pe termen mediu și lung, la diminuarea marjele de profit și reorientarea investițiilor spre alte zone mai sigure. Un exemplu privind efectul negativ al intensificării acțiunilor teroriste asupra fluxurilor anuale medii de investiții străine nete este dat de situația Spaniei, unde investițiile străine nete au înregistrat o scădere cu 13,5%, sau a Greciei, unde acestea s-au diminuat cu 11,9%^[8] în urma unor atacuri teroriste.

Un studiu^[9] desfășurat în 53 țări în dezvoltare, în perioada 1984-1995, privind impactul mediului de securitate asupra investițiilor private și creșterii economice a demonstrat că măsurile de reducere a riscului de securitate au determinat o creștere a investițiilor între 0,5% și 1% din PIB pe termen scurt, iar pe termen lung au impulsionat creșterea economică cu procente între 0,5 și

1,25% din PIB. De asemenea, studiul a constatat că terorismul reprezintă unul dintre cei mai importanți factori de securitate care pot afecta negativ creșterea economică pe termen scurt și mediu.

În cazul unui atac terorist împotriva României, sectorul turismului și al transporturilor ar fi printre cele mai grav afectate. Cu toate că nu s-ar putea vorbi de un impact devastator asupra economiei (ținând cont că ponderea turismului în PIB al României este de doar 4,8%, țara noastră situându-se din acest punct de vedere pe locul 162 din 174 de țări în ceea ce privește ponderea turismului în PIB^[10]), impactul sectorial ar fi totuși destul de mare.

Înainte de septembrie 2001 se putea afirma că aderarea la NATO a țărilor din centrul și estul Europei va avea un efect pozitiv asupra *turismului* în zonă, datorită schimbării percepției privind gradul de siguranță. Chiar și în anul 2002, anunțarea admiterii în NATO a României a determinat operatorii turistici să prevadă o creștere cu 10-20% a numărului de turiști. În momentul aderării efective a României la NATO în anul 2004 această afirmație nu mai era valabilă, datorită schimbărilor petrecute pe plan mondial în privința atentatelor teroriste.

Experiența altor țări arată că atacurilor teroriste pot avea un impactul destul de puternic asupra sectorului turistic, magnitudinea acestuia depinzând însă de o serie de factori: localizarea atacurilor (mediul urban sau rural), ponderea sectorului turistic în PIB, numărul și durata în timp a atacurilor, intensitatea acestora etc. Astfel, un studiu^[11] realizat în anul 2001 asupra Turciei, Greciei (state membre NATO) și Israelului identifică o corelație pozitivă între atacurile teroriste și pierderile din sectorul turistic. În urma atacurilor de la 11 septembrie 2001 din Statele Unite, influxul de turiști străini spre această țară a scăzut cu 0,6%, fiind primul an cu evoluție negativă din 1982.

Evoluția destul de timidă a sectorului din ultimii ani în România (în special în ceea ce privește influxul de turiști străini, care nu a depășit în perioada 1999-2006 cifra de 6,6 milioane de turiști pe an, conform Institutului Național de Statistică) ar putea fi destul de grav influențată de potențiale atacuri teroriste. Problemele deja existente în acest sector, de natură economică (calitatea inadecvată a infrastructurii și a serviciilor, un raport calitate preț necompetitiv, promovare insuficientă, lipsa unor produse turistice cu statut de brand pentru țară, privatizare lentă și nivelul redus al unor investiții deosebite prin sectorul privat etc) sau de mediu (sezoane turistice slabe datorită schimbărilor climatice sau a problemelor legate de apariția unor focare de gripă aviară) ar fi puternic amplificate creșterea riscurilor de atacuri teroriste, ducând la reducerea drastică a numărului de turiști. Efectul ar putea fi intrarea într-un cerc vicios, reducerile de preț practicate pentru atragerea turiștilor ducând la scăderea marjelor de profit și la diminuarea investițiilor viitoare în domeniu, cu efecte negative asupra calității și necesitatea unor reduceri și mai mari de prețuri, pentru a compensa această calitate slabă.

Un alt posibil rezultat negativ al unor atacuri teroriste îl constituie efectul pe care acestea l-ar putea avea asupra monedei naționale în sensul

deprecierii acestora datorită orientării investitorilor spre monede mai sigure. Sectorul asigurărilor ar putea fi de asemenea afectat, prin creșterea costurilor de asigurare și diminuarea acoperirii riscurilor legate de terorism; magnitudinea impactului va depinde însă de intensitatea și numărul atacurilor teroriste.

Potențialele atacuri teroriste ar avea o influență negativă și asupra comerțului exterior. Conform unui studiu realizat în acest sens asupra a 200 de țări, în perioada 1960-1993 s-a identificat faptul că dublarea numărului de incidente teroriste a diminuat schimburile bilaterale între țările vizate cu aproximativ 4%^[12]. Efectele negative asupra comerțului internațional sunt generate în acest caz de mai mulți factori:

- lipsa de securitate a unei țări poate determina orientarea comerțului internațional spre alte rute sau destinații mai sigure;
- intensificarea măsurilor de securitate, ceea ce duce la creșterea costurilor și mărirea duratei de livrare a bunurilor;
- închiderea temporară a porturilor, aeroporturilor sau punctelor de frontieră ar genera pierderi considerabile;
- alegerea ca țintă a rutelor de transport (în special a conductelor de petrol dar și a mijloacelor de transport aerian), ceea ce poate de asemenea cauza atât pierderi materiale mari, creșterea costurilor de transport, dar și întâzieri considerabile la livrare.

Amenințarea terorismului nu se limitează doar la atacurile cu bombă, pe plan internațional apărând în ultima perioadă îngrijorări tot mai mari privind așa numitul agro-terorism, care ar avea ca scop afectarea agriculturii unei țări, prin contaminarea culturilor sau animalelor.

Consecințele unui asemenea atac ar avea atât efecte economice directe, cât și indirecte. Costurile directe pot decurge din pierderea producției, măsurile de distrugere a culturilor sau animalelor afectate, măsurile de combatere a răspândirii epidemiei, embargouri la export impuse de alte țări, diminuarea vânzărilor interne datorită temerilor consumatorilor, costurile implicate de acordarea de compensații guvernamentale producătorilor afectați etc. Costurile indirecte ale unui atac terorist asupra agriculturii ar decurge din propagarea efectelor negative în sectoarele aflate în relație cu agricultura (furnizorii de produse și servicii pentru agricultură, transport etc), cât și din necesitatea întăririi măsurilor de securitate pentru prevenirea îmbolnăvirilor.

Cu toate că în până în prezent nu s-a înregistrat un asemenea tip de atac, iar probabilitatea ca România să sufere asemenea atacuri este relativ redusă, riscurile nu trebuie totuși ignorate, ținând cont de pierderile mari suferite de economiile altor țări (spre exemplu, pierderile generate de epidemia de febră aftoasă din Marea Britanie din anul 2001 au fost estimate la 9 miliarde dolari^[13], în timp ce epidemia de gripă aviară din SUA din anul 1983 a determinat pierderi pentru sectorul avicol de 350 milioane dolari, combinate cu costurile de eradicare de 70 milioane dolari^[14]). Și unele sectoare ale economiei românești au fost afectate negativ de epidemia de gripă aviară din perioada 2005-2006

(industria avicolă fiind cea mai afectată, cu pierderi de 120 milioane euro, în timp ce cheltuielile guvernamentale pentru combaterea acesteia s-au ridicat în anul 2005 la peste 23 milioane dolari^[15]).

Aderarea la NATO nu implică însă doar creșterea riscurilor de atacuri teroriste, ci și posibilitatea creșterii interesului unor grupări teroriste de a forma rețele pe teritoriul țării, atât pentru organizarea de atentate, cât și pentru obținerea de fonduri. O serie de grupări de acest tip au fost identificate și pe teritoriul României, în special în legătură cu unele organizații kurde, cu gruparea Hezbollah, dar și cu alte organizații. Finanțarea rețelelor teroriste se poate realiza prin mijloace diverse, printre aceste modalități de obținere a resurselor financiare putându-se menționa:

- colaborarea cu rețelele de crimă organizată (contrabanda cu țigări, droguri, armament, explozibili, traficul de persoane, imigrația ilegală etc); în acest sens, Eben Kaplan^[16] consideră că traficul de droguri constituie una dintre principalele surse de finanțarea ale terorismului;

- evaziunea fiscală și implicarea în diverse grade în economia subterană, care din păcate deține încă o pondere destul de ridicată în produsul intern brut al României (între 22-24%);

- afaceri legale, al căror profit nu este reinvestit în scopuri productive, ci servește la finanțarea unor grupări teroriste din afara țării.

Bibliografie

1. „*World Economic Outlook: The Global Economy After September 11*”, Special Issue: Update of the October 2001 Forecast, Fondul Monetar Internațional, 2001
2. Congressional Budget Office, 2002, „*The Budget and Economic Outlook: Fiscal Years 2003-2012*”, A Report to the Senate and House Committees on the Budget, Congress of the United States.
3. Gary Becker, Kevin Murphy, „*Prosperity Will Rise Out of the Ashes*”, Wall Street Journal, 29 octombrie 2001
4. Harry Hayes, „*Economic Costs of Terrorism*”, International Review, 29 ianuarie 2002, <http://www.int-review.org/terr25a.html>
5. Philip Thornton, “Economic cost of attacks estimated at £2bn”, The Independent, 18 iulie 2005
6. Global Insight, “*World, Current Situation*” Sept. 3, 2004, Cambridge Energy Associates, <http://www.globalinsight.com>
7. “*Combating Terrorism in the Transport Sector – Economic Costs and Benefits*”, Australian Government Department of Foreign Affairs and Trade, Economic Analysis Unit, 2004.
8. Walter Enders, Todd Sandler, „*Terrorism and Foreign Direct Investment in Spain and Greece*”, *Kyklos*, vol. 49, 1996

9. Helene Poirson, „*Economic Security, Private Investment and Growth in Developing Countries*”, *IMF Working Paper*, WP/98/4, Fondul Monetar Internațional, 1998
10. Consiliul Mondial pentru Transport și Turism – World Travel and Tourism Council, Raportul pentru România,
<http://www.wttc.org/publications/pdf/06WTTTCRomania.pdf>
11. Konstantinos Drakos, Ali Kutan, „*Regional Effects of Terrorism on Tourism: Evidence from Three Mediterranean Countries*”, Working Paper 26, Centrul pentru Studii Europene de Integritate - Center for European Integration Studies, Bonn, 2001
12. Volker Nitsch, Dieter Schumacher, „*Terrorism and Trade*”, Paper for Workshop, *The Economic Consequences of Global Terrorism*, DIW/ Institutul German pentru Cercetare Economică, Berlin, 2002
13. David Campbell, Bob Lee, „*The foot and mouth outbreak 2001: lessons not yet learned*”,
<http://www.fmd.brass.cf.ac.uk/lessonsnotlearnedDCBL.pdf>
14. Alejandro E. Segarra, Raportul pentru Congres al Serviciului de Cercetare al Congresului SUA - Congressional Research Service Report for Congress „*Agroterrorism: Options in Congress*”, 19 decembrie 2001
15. <http://www.wall-street.ro/articol/Economie/17441/Aviara-a-cauzat-pierderi-de-120-de-milioane-de-euro-in-sectorul-avicol.html>
16. Eben Kaplan, „*Tracking Down Terrorist Financing*”,
<http://www.cfr.org/publication/10356/>